Indian Streams Research Journal
ISSN 2230-7850
Volume-4 | Issue-9 | oct-2014 Available online at www.isrj.org

अस्वस्थ वर्तमानाचे प्रत्ययकारी चित्रण करणारी कविता : 'संभ्रमित वर्तमान'

महेश सु□ादेव पोरे

एम्.फिल.(मराठी) , संगमेश्वर कॉलेज, सोलापूर.

***सारांश* —** जागतिकीकरण हा आधुनिक मराठी कवितेचा एक महत्त्वाचा संदर्भबिंदू आहे. "नव्वदीच्या आगेमागे भारतीय समाजवास्तवात आधीच्या काळाच्या तुलनेने जाणवण्याइतके बदल झाले. यामध्ये जागतिकीकरणरणाचा फार मोठा वाटा आहे."[१] साधारणत: जागतिकीकरणाने माणसाच्या जगण्याची परीभाषाच बदलून टाकलेली दिसते. अवती-भोवती घडणाऱ्या घटनांनी मानवाचे जीवन नियंत्रीत केलेले असल्याने, चांगल्या-वाईट घटनांची प्रतिबिंबे कळत-नकळत माणसाच्या मनावर उमटत राहतात. संवेदनशील माणूस या सामान्य वाटणाऱ्या परंतू मानवी जीवनावर खोलवर परिणाम करणाऱ्या घटनां-ी अस्वस्थ होताना दिसतो. प्रेमनाथ रामदासी यांचा 'संभ्रमित वर्तमान' हा कवितासंग्रहही त्याच अस्वस्थतेतून निर्माण झाला आहे. दैनंदिन जीवनात मानवी मनाला येणारी हतबलता, माणूसकीला पावलापावलांवर विकण्यासाठी तत्पर असणारे लोक, जागतिकीकरणाच्या प्रभावाने कोसळून पडलेली समाजव्यवस्था, मानवी मूल्ये, कोरड्या मनांची वर्तमान पिढी, संस्कृतीची नित्य होणारी अवहेलना, व्यसनांचे आकर्षण, लैंगिकतेची तीव्र आसक्ती, संगणकाच्या अपरिमीत वापराचे परिणाम एक ना अनेक कारणांनी अस्वस्थतेने निर्मिलेला प्रेमनाथ रामदासींचा हा पहिलाच कवितासंग्रह वाङ्मयीन दृष्ट्या महत्त्वपूर्ण ठरताना दिसतो.

***प्रस्तावना* :-**

'संभ्रमित वर्तमान'मधील कविता कवीच्या प्रगल्भ सामाजिक जाणीवांचे दर्शन घडवितात. जागतिकीकरणाने माणसाला आलेले क्रयवस्तूचे स्वरुप, नातेसंबंधामध्ये आलेला संकुचितपणा, लैंगिक उपासमार वा अतिपरिचय, औद्योगिक तंत्रज्ञानामुळे वाढलेली बेकारी, माणसांचा एकलकोंडेपणा, भ्रष्ट राजकारण अशा एक ना अनेक गोष्टींनी या विभागातील कविता प्रभावित झालेली दिसून येते. कवी दत्ता हलसगीकर म्हणतात, "संभ्रमित वर्तमान या भागात कवी आत्मकोषातून बाहेर आला आहे. मनाची खिडक्या, दारं उघडी असलयामुळे बाहेरचं ऊन, बाहेरची पडझड, सहन होण्यापलीकडचा आकांत कवीला अस्वस्थ करतो."[२] जगण्यासाठी माणसाला करावा लागणारा घनघोर संघर्ष 'रात्रंदिन आम्हा-युद्धाचा प्रसंग' याच भूमिकेतून कवीने चित्रीत केलेला आहे. कुणाच्या तरी वळचळणीची गाय होऊन निमूटपणे आयुष्य जगायचं की, बंडखोरीचे हत्यार उपसून अन्यायी राजवट उलथून टाकायची या संभ्रमावस्थेचे प्रभावी चित्रण प्रेमनाथ रामदासींनी या विभागातील कवितांमध्ये केलेले आहे.

> कोसळत्या वर्तमानात, भूईसपाट झालेला □वी
> हरवून बसलाय स्वत:ची कविता
> तिच्यातील मूळ शब्दअर्थासहित
> हळूहळू नेभळट होत चालल्यात त्याच्या जाणीवा...!

Indian Streams Research Journal
ISSN 2230-7850
Volume-4 | Issue-9 | oct-2014 Available online at www.isrj.org

(आत्मा गमावलेला कवी, पृ.३१)

भोवतालच्या जगातील घडणाऱ्या असहाय्य घटनांना थोपवून धरण्याची धमक त्याच्यामध्ये नसल्याने मूल्यांची होणारी पडझड तो काही केल्या रोखू शकत नाही. स्वत:च्या षंढत्वाची त्याला लाज वाटत राहते आणि प्रत्येक समस्या शब्दांच्या माध्यमातून व्यक्त करण्यापलीकडे तो काही करु शकत नाही. ही खंत तो या कवितेतून व्यक्त करताना दिसतो.

वैजयंतीमाला जाधव यांच्या मते, "संवाद साधन्याची माध्यमे उपलब्ध असताना विसंवादाचे सूर नेमके कुठे निर्माण झाले आहेत हे नव्वदनंतरच्या कवितेमधून दाखवता येते."[3] आधुनिक युगात मानवी जीवनावर होणाऱ्या मनोरंजनाच्या साधनांचा अपरिमित भडिमार आणि त्यातून त्याच्यामध्ये आलेली संवेदनशून्यता रेखाटण्याचे यशस्वी प्रयत्न रामदासी 'स्मार्टकार्ड' नावाच्या कवितेतून करताना दिसतात. जागतिकीकरणाने सामान्य माणसांची घरे आबाद न होता कशी बरबादच होत चालली आहेत याचे वास्तवदर्शी चित्रण त्यांच्या कवितेतून घडते. माणसांच्या जीवनशैली बदलल्या असल्या तरी आजही त्याच्यापुढे अनेक समस्या आ वासून उभ्या आहेत. उलट दिवसेंदिवस त्या आणखीन प्रखर होत आहेत.

आपल्या आयुष्याची संपत चाललीय व्हॅलिडीटी,
जगण्याचं हरवत चाललंय ॲक्टिव्हेशन
एकूणच आपलं अस्तित्व बनत चाललंय
सेट टॉप बॉक्समधल्या स्मार्टकार्डसार□ां....! (स्मार्टकार्ड, पृ.३७)

माणसाच्या जगण्यातील माणूसकी एक्स्पायरी डेट केव्हाच संपून गेली की काय असं वाटायला लावणाऱ्या या काळाच्या बदलत्या सामाजिक संदर्भांवर प्रतिकात्मक भाष्य करीत रामदासींची कविता वाचकाला अंतर्मुख करायला लावते.

आपल्या देशातील लोकांनी शिक्षणाच्या बाबतीत आज बऱ्यापैकी साक्षरता प्राप्त केलेली दिसून येते. पण अजूनही माणूस जाती-धर्मांच्या चौकटी लंघून त्यातून बाहेर पडताना दिसत नाही. उलट जास्त शिकलेल्या, उच्चभ्रू म्हणविणाऱ्या लोकांच्या डोक्यातच जातीयतेचे - धार्मिकतेचे किडे जास्त वळवळताना दिसतात. जातीयतेचा उपयोग करुनच घृणास्पद राजकारण इथे आजही केले जात आहे. आपण भौतिक विकासाने आज खूप पुढे निघून गेलोय. मात्र जातीला अजूनही वेशीबाहेर सोडून येणे जमलेले नाही. अवती-भोवती जातीयतेला-धार्मिकतेला कवटाळून लढणाऱ्या माणसांना पाहताना कवीची लेखनी अस्वस्थ होते.

अस्तित्व जपणाऱ्या श्वासाला नसतो धर्म
आणि धमन्यातून वाहणाऱ्या रक्ताला नसते जात..(कर्ण, पृ.४०)

इथून-तिथून माणूस सारखा असूनही त्याच्या असंख्य जाती कशा? आणि का? या कोड्याचे उत्तर शोधण्याचे प्रयत्न रामदासींची कविता करताना दिसते.

जागतिकीकरणाने निर्मिलेली सर्वात मोठी शोकांतिका म्हणजे माणसांचा माणसांशी निर्माण झालेला विसंवाद आणि माणसांचा यंत्रांशी सुसंवाद होत असतो. यातूनच माणसे एकमेकांपासून दूरावली होत जातात. आत्ममग्न होताना दिसतात आणि जगत राहतात वाऱ्यावर भरकटलेल्या पाचोळ्यासारखी हलकी-फुलकी, निर्धास्त, जबाबदारींची ओझी झटकून अव्याहतपणे वागणारी वाटतात. रामदासींना वर्तमान पिढीच्या या सवयी अस्वस्थ करुन टाकतात मग त्यांची ले□ा-नी बोलू लागते,

सायबर कॅफेतल्या एका कम्प्यूटरवर,
तो बसून असतो दररोज,
कितीतरी वेळ शोधत राहतो
असंख्य वेबसाइटवरुन

> व्हॅकन्सीज, ईमेल, आयडीत आलेले कॉल्स,
> किंवा नवीन आप्लिकेशन्स... (सायबर □फे, पृ.४९)

एकीकडे संगणकाने अनेकांच्या हातातले काम काढून घेतले आणि अनेकांना कामालाही (?)लावले. एक मात्र खरे की माणसे दिवसेंदिवस भावनाशून्यतेकडे झुकू लागल्याचे प्रत्ययकारी चित्रण रामदासींनी रेखाटल्याचे दिसून येते.

'एकाच माळेचे मणी या कवितेतून कवी दैनंदिन मानवी जीवनातील आगतिकतेचे, असहाय्यतेचे दर्शन घडविताना दिसतो.

> कर म्हणेल ते करणार, वाक म्हणेल तिथं वाकणार
> सहनशीलतेलाही लाज वाटावी, इतके सहनशील आपण
> म्हणून म्हणतोय, आपण सगळेजण मिळून आता
> सामुहिक आत्महत्याच करु, म्हणजे होईल काय,
> हा षंढपणा निदान पुढल्या पिढीत तरी उगवणार नाही...
>
> (एकाच माळेच मणी, पृ.६२)

आपल्याला हवं ते मिळविण्यासाठी आपला स्वाभिमान गहाण ठेवणारी, लाचारी पत्करणारी माणसेच या देशाचे पर्यायाने स्वत:चे आतोनात नुकसान करत असतात. गुणवत्तेला हरताळ फासताना दिसतात. म्हणून दर्जा टिकवायचा असेल आणि आपली भावी पिढी सक्षम बनवायची असेल तर आपली पिढीच नष्ट करूयात असा धाडसी विचार रामदासी मांडतात.

पहिलाच कवितासंग्रह असूनही प्रेमनाथ रामदासींनी ज्या विभिन्न प्रतिमांनी कविता जिवंत केलेल्या आहेत त्या पाहिल्यानंतर त्यांची कविता कुठेही नवीन न भासता मुरलेल्या लोणच्यासारखी प्रगल्भ, संयत वाटते. दत्ता हलसगीकर म्हणतात, "या संग्रहातील कविता वाचताना जाणवतं की हा कवी स्वान्तसुखाय लेखन करणारा नाही."[४] निस□, प्रेम आणि वर्तमान समाजातील अस्वस्थता यांची हृदयस्पर्शी चित्रे त्यांनी आपल्या कवितेतून रेखाटली आहेत. कवितेची उत्तम जाण, योग्य शब्दांची निवड, अभ्यासपूर्ण रचना ही काही त्यांच्या कवितांची प्रातिनिधिक वैशिष्ट्ये सांगता येतील. स्वत:च्या वेगवेगळ्या शैलीचा आविष्कार त्यांच्या कवितेतून होताना दिसतो. कवितेची भाषा कुठेही एकसुरी होताना दिसत नाही. कवितेतून त्यांना जे सांगायचे आहे त्यांनी ते आत्मविश्वासपूर्वक मांडण्याचा यशस्वी प्रयत्न केलेला दिसून येतो.

संदर्भ

१. गोविंद काजरेकर- 'नव्वदोत्तरी कविता - आशय आणि विस्तार', खेळ, एप्रिल ते जून २०१०, पृ.३१
२. दत्ता हलस□ी□र- 'संभ्रमित वर्तमान', सुविद्या प्र□ाश-ा, सोलापूर, पृ.०३
३. वैजयंतिमाला जाधव- 'नव्वदोत्तरी कविता - दिशा आणि भवितव्य, खेळ, उनि, पृ.४२
४. दत्ता हलस□ी□र- उनि, पृ.०४